

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛОЖЕНЬ БОЛОНСЬКОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ТА МОДУЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Актуальність. Головна мета Болонського процесу – забезпечення прозорості кожної з європейських систем освіти на основі рекомендацій і процедур, що приймаються усіма, шляхом максимального надання узгодженої інформації при збереженні особливостей кожної з систем освіти країн-учасниць.

Постановка проблеми. Традиційна система оцінки знань студентів, що базується на підсумковому контролі у формі екзамену та/або заліку, не стимулює систематичну роботу студентів. За відсутності або недостатності поточного контролю протягом семестру або навчального року на екзамен та/або залік покладається надмірне навантаження. В той же час оцінка, яку отримує студент на екзамені, певною мірою залежить від ряду випадкових факторів (вибір білету, психологічний і фізичний стан студента та екзаменатора тощо).

За такої системи немає достатньої диференціації в оцінці знань та вмінь студентів, а також практично відсутній елемент змагання між студентами при оволодінні знаннями.

Ці та низка інших міркувань наштовхують, згідно досвіду багатьох закордонних і вітчизняних ВНЗ, звернутися до кредитно-модульної технології оцінювання навчання студентів.

Основними цілями уведення цієї системи є:

- стимулювання щоденної систематичної роботи студентів;
- зниження ролі випадковостей при здачі екзаменів та/або заліків;
- підвищення елементу змагань у навчанні, що замінює усереднення категорії відмінників; тих, хто навчається на «добре»; трієчників тощо;

- оцінкою реального місця, яке займає студент серед однокурсників у відповідності зі своїми успіхами;
- виключення можливості протезування не дуже здібних і не достатньо старанних студентів;
- створення об'єктивних критеріїв при визначенні кандидатів на продовження навчання (магістратура, аспірантура тощо), необхідних при навчання в рамках багаторівневої системи; підвищення мотивації студентів до засвоєння професійних освітніх програм.

Мета статті – проаналізувати реалізацію положень Болонської декларації, зокрема запровадження компетентнісного підходу та модульних технологій побудови освітніх програм у вищій професійній освіті України.

Виклад основного матеріалу. Зміст освіти визначається освітньо-професійними програмами, в яких відображено змістово-реалізаційні аспекти освітньо-кваліфікаційних характеристик, визначено нормативний зміст навчання, встановлено вимоги до змісту, обсягу та рівня освітньої і професійної підготовки фахівців відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня певної спеціальності. Вони використовуються при розробці та корегуванні навчальних планів і програм навчальних дисциплін, розробці засобів діагностики рівня освітньо-професійної підготовки фахівців, визначенні змісту навчання як бази для опанування відповідними спеціальностями та кваліфікаціями.

Для України – це розробка, затвердження та введення в дію стандартів третього тисячоліття на основі компетентнісного підходу та системи залікових одиниць, що передбачає:

1. Запровадження компетентнісного підходу та модульних технологій побудови освітніх програм у вищій професійній освіті.
2. Розширення експерименту з використання системи залікових одиниць (ECTS).
3. Формування методичних основ накопичувальної системи залікових

одиниць (кредитів) у безперервній освіті України.

Механізмом реалізації кредитно-модульного підходу є: наказ МОН України № 49 від 23.01.2004р. «Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004 – 2005 роки»[1]; наказ МОН № 48 від 23.01.2004р. «Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу»[2]; Програма проведення педагогічного експерименту щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III– IV рівнів акредитації, ТИМЧАСОВЕ ПОЛОЖЕННЯ про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців, затвержені наказом МОН України № 48 від 23.01.2004 р.; наказ МОН України № 414 від 21.05.2004 р. Про запровадження у вищих навчальних закладах навчальної дисципліни “Вища освіта і Болонський процес”[3]; наказ МОН України № 812 від 20 жовтня 2004 р. «Про особливості впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу» [4]; наказ МОН України № 612 від 13.07.2007 «Про затвердження Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство на період до 2010 року»[5].

Розглянемо ці три пункти детальніше.

1. Компетентнісний підхід – новий шлях до визначення результатів, вихідних параметрів освітньої діяльності. Метою є досягнути не лише певного рівня підготовки випускника, але й здатності його до роботи в сучасних умовах динамічних змін як у світі технологій, так і в суспільному житті.

Компетентнісний підхід працює з поняттями «можу робити», «знаю як», відповідає на питання, що повинен знати, розуміти і вміти студент, щоб бути конкурентноспроможним.

Компетенція – інтегроване поєднання знань, здібностей та установок, оптимальних для виконання трудової діяльності в сучасному виробничому середовищі.

Для країн Євросоюзу Європейська комісія висунула вісім базових компетенцій, якими повинен володіти кожний європеєць:

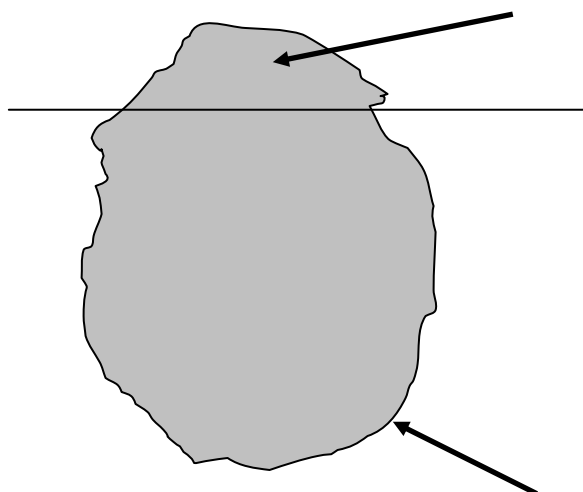
- Компетенція в області рідної мови.
- Іншомовна компетенція.
- Математична компетенція та компетенція в області фундаментальних природничо-наукових та технічних наук.
- Комп'ютерна компетенція.
- Компетенція в навчання (здатність вчитися).
- Міжособистісна, міжкультурна компетенція та компетенція громадянина.
- Компетенція підприємництва.
- Культурна компетенція.

Компетенції є похідними від задач, які розв'язуються спеціалістом у рамках його професійної діяльності.

Як визначити компетенції?

Погляд працедавця

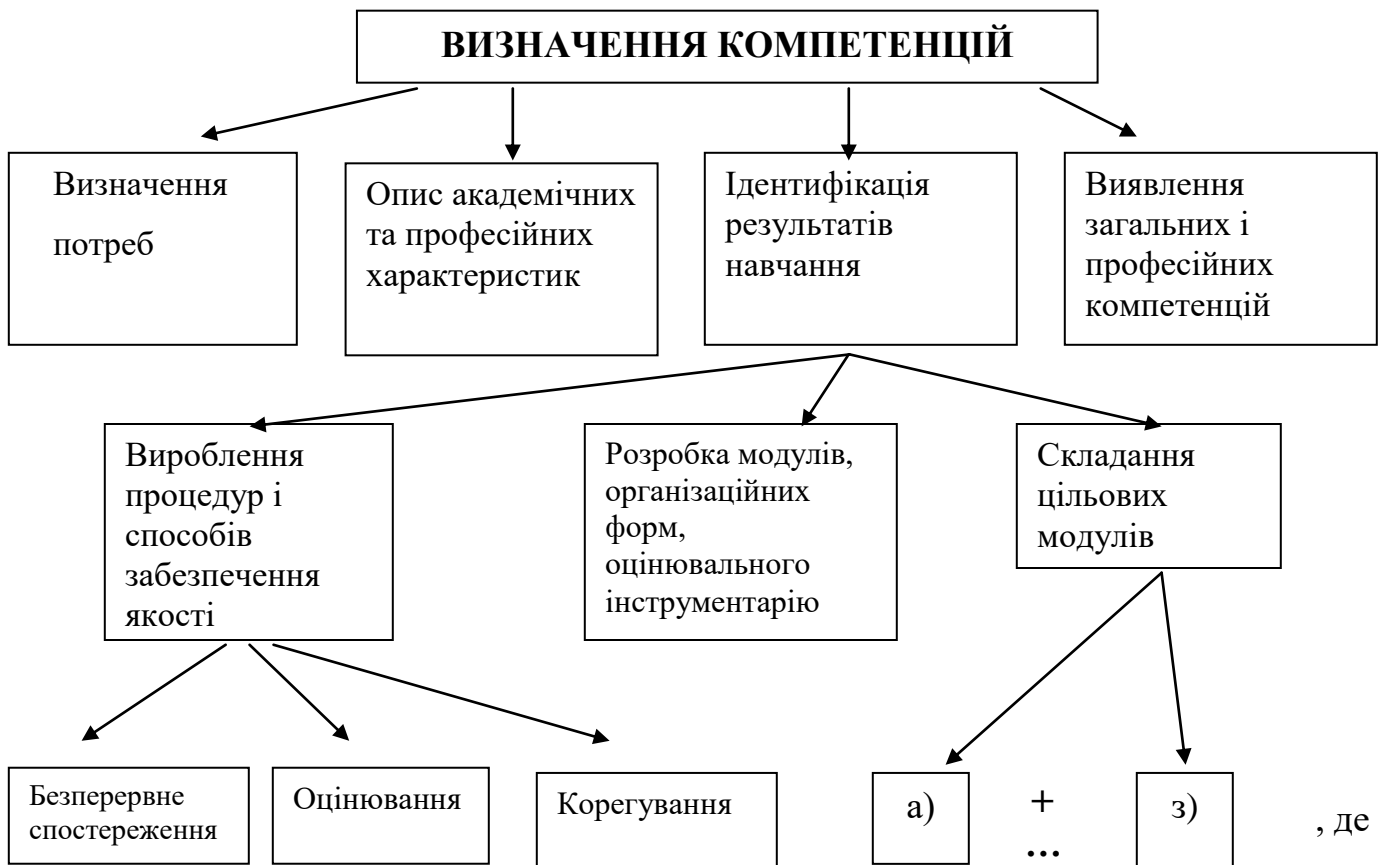
Верхня частина – це
професійна діяльність

Погляд викладача

Визначення компетенцій має бути відповідальністю професури та експертів, хоча необхідними і корисними є консультації з іншими зацікавленими сторонами в суспільства (роботодавцями, випускниками).

Одним із підходів до визначення компетентності може бути такий алгоритм:

а) урахування попередніх знань і навичок; б) планування компетенцій; в) співвіднесення з рівнем – дескриптори; г) кваліфікаційні вимоги; д) форми контролю; є) методи викладання й учіння; ж) освітнє середовище; з) працевитрати студентів.

Однак, модульна побудова навчального процесу потребує від усього професорсько-викладацького складу дуже делікатного ставлення.

Модульна побудова навчального процесу. Наявність доволі великої кількості навчальних дисциплін, що вивчаються протягом одного семестру, ускладнює перерахунок академічних годин в кредити з орієнтацією на ECTS. При розподілі 60 залікових одиниць в рік між дисциплінами навчального плану деякі отримують по 1,5-2 одиниці, найкрупніші курси – по 4. В ECTS, що діє в західних країнах, на один предмет випадає, в середньому, 5-8 кредитів. Це пов'язане з модульною побудовою навчального процесу. Широке запровадження модульної системи означає відмову від предметного викладання, а освітні стандарти складені попредметно.

2. Організація навчального процесу з використанням системи кредитів в наш час здійснюється за КМСОНП, основними характерними рисами якої є:

- велика свобода вибору студентами дисциплін, що подані в навчальному плані;
- особиста участь кожного студента у формуванні свого індивідуального навчального плану;
- залучення до навчального процесу академічних консультантів (тьюторів), що сприяють студентами індивідуально у виборі освітньої траєкторії та, зокрема, у виборі дисциплін, що вивчаються;
- уведення системи залікових одиниць (кредитів) для оцінки працевитрат студентів і викладачів з кожної дисципліни;
- широкі повноваження факультету в організації навчального процесу, в тому числі, й у визначенні та врахуванні видів педагогічного навантаження викладачів, повної забезпеченості навчального процесу всіма необхідними методичними матеріалами в друкованій та електронній формах.

Однак, слід звернути увагу на те, що нелінійна організація навчального процесу може привести до порушення системності навчання при великій

свободі побудови студентом власної освітньої траєкторії. Це призведе до послаблення зв'язків студента з конкретною кафедрою та викладачем (що є сильною стороною і перевагою української вищої школи). Реалізуючи в рамках профільного підходу певну варіативність освітньої траєкторії, важливо зберігати кафедру як структурну та організаційну одиницю. Їй належить важлива роль у формуванні та підтримці наукових шкіл та методики викладання дисципліни. Випускаюча кафедра має відігравати роль тьютора, допомагаючи студенту формувати освітню траєкторію по закінченні профільної та бакалаврської підготовки. Але це особливо актуально для магістерських програм. Сотні індивідуальних планів магістрантів свідчать про наявність гнучких освітніх траєкторій навчання, а саме випускаюча кафедра допомагає у їх формуванні.

Говорячи про КМСОНП, слід особливо зупинитися на обов'язковому використанні бально-рейтингових систем для оцінки засвоєння студентами навчальних дисциплін (див.рис.1).

3. Із введенням кредитно-модульної організації навчального процесу (КМСОНП) університет відповідає за все методичне забезпечення навчального процесу. Зокрема для кожного напрямку (спеціальності) мають бути підготовлені:

- програми (зміст освіти) з кожної дисципліни (з розбиттям на залікові одиниці);
- матеріали для аудиторної роботи по кожній дисципліні: тексти лекцій, плани семінарських занять, мультимедійний супровід аудиторних занять;
- матеріали для самостійної роботи студентів: набори текстів домашніх завдань, матеріали самоконтролю з кожної дисципліни, типові моделі рефератів і курсових робіт, навчальні електронні матеріали в електронній бібліотеці університету. Змінюється педагогічна модель – з'являється менеджер навчання і тьютор (інструктор); створюються інструментально-програмні засоби

Харківський гуманітарно-педагогічний інститут

БАЛЬНА ОЦІНКА З ДИСЦИПЛІНИ

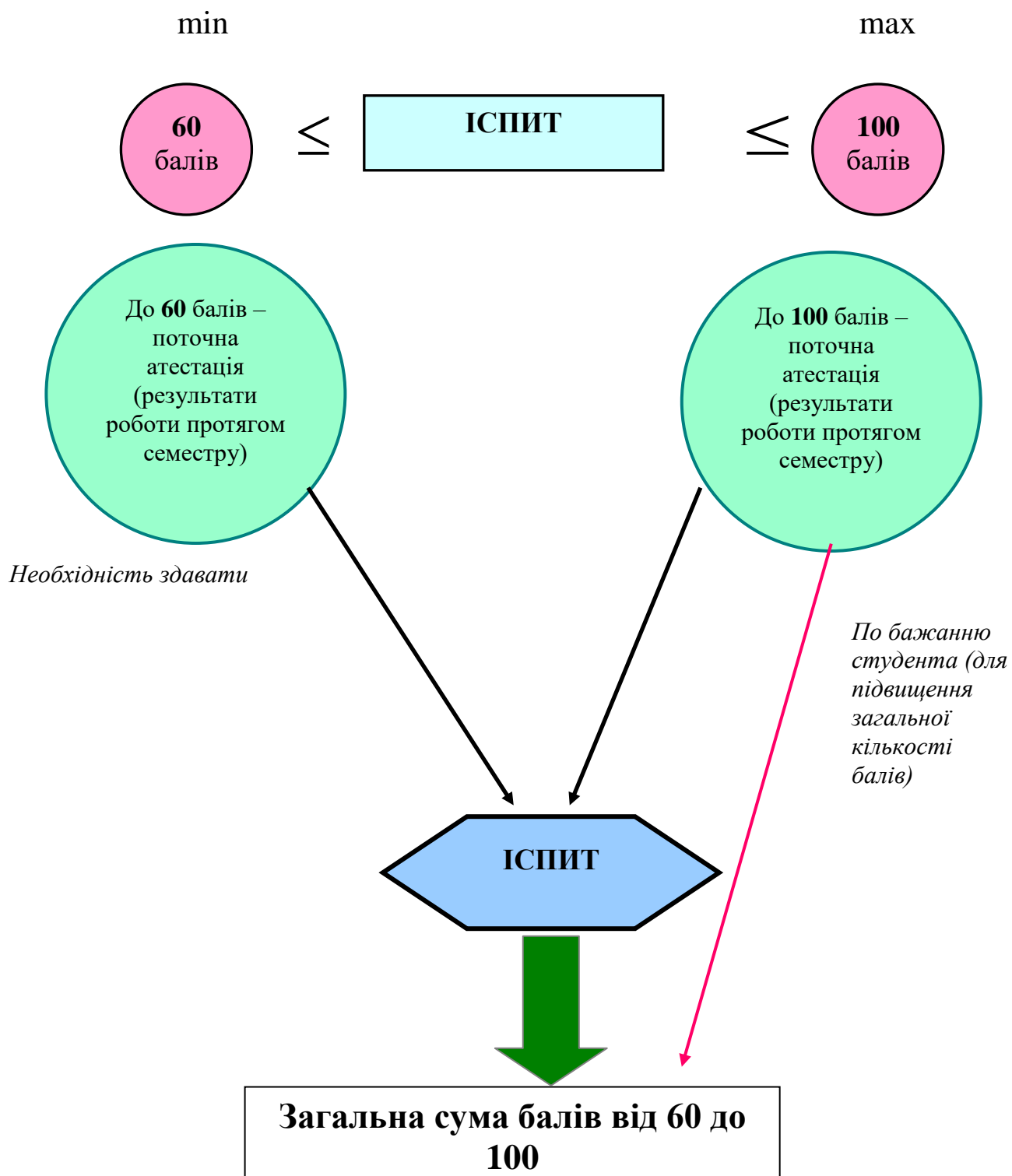

Рис.1

підтримки навчання; навчально-методичне забезпечення нового покоління, орієнтоване на самостійну роботу, використання ресурсів WEB;

- матеріали для контролю знань: письмові контрольні завдання, письмові та електронні тести, екзаменаційні білети з кожної дисципліни;
- матеріали для роботи на практиці: плани і програми проведення практики, форми контролю та звітності.

Організація навчального процесу в сучасному університеті базується на принципах достатності наукового, пізнавального, інформаційного, методичного забезпечення, яке спроможне дати основу для самостійного творчого опанування і осмислення знань та прояву творчої і дослідницької ініціативи. Сьогодні законодавчими документами тижневе навантаження навчального процесу визначене в таких межах: бакалавр – не більше 30 годин на тиждень; спеціаліст – 24 години на тиждень; магістр – 18 годин на тиждень. У другій половині дня зі студентами проводяться індивідуальні заняття згідно розкладу, консультації, контроль за самостійною роботою тощо.

Значна увага приділяється організації, проведенню самостійної роботи та контролю за нею. Традиційно використовуються такі форми організації та проведення самостійної роботи студентів: семестрові завдання для самостійної та індивідуальної роботи, консультації, індивідуальні заняття, колоквіуми, графічно-розрахункові та контрольні роботи, складання позаурочного читання з іноземної мови. Крім того, в навчальних планах спеціальностей все чіткіше реалізується тенденція до скорочення аудиторних годин та збільшення кількості годин, які відводяться на самостійну роботу студента (50-60% навчального часу). Традиційно вважається, що студент в цей час повинен самостійно опрацьовувати конспекти лекцій, літературу до тем, що виносяться на практичні і семінарські заняття, самостійно складати конспекти з тем, які

вносяться на самостійне вивчення, писати реферати тощо. Останнім часом форми такої роботи урізноманітнилися пошуком інформації в мережі Інтернет, виконанням найпростіших завдань на комп'ютерній техніці.

Важливим аспектом інтеграційних процесів, які проводяться в європейському освітянському просторі є введення двоступеневої системи навчання і нових технологій. Такою технологією і є кредитно-модульна система підготовки фахівця.

Висновки. Впровадження кредитно-модульної технології навчання суттєво підвищує якість вищої освіти, забезпечує конкурентноспроможність випускників ВНЗ на європейському ринку праці, дозволяє виконати Україні основні вимоги Болонського процесу. Кредитно-модульна система організації навчального процесу сприяє посиленню мотиваційного компоненту та ефективному засвоєнню знань. Уведення кредитно-модульної технології дозволяє змінювати форми організації навчального процесу; індивідуальну освітню траєкторію – свободу вибору технології навчання, модулів дисциплін і викладачів; збільшувати долю самостійної роботи студента.

Європейський та український досвід показує, що запропоновані зміни організації навчального процесу:

- сприяють оптимальному плануванню змісту і методичного забезпечення дисциплін із урахуванням кінцевих результатів;
- лібералізують навчальний процес та орієнтують його на студента, стимулюючи його самостійну роботу;
- стимулюють удосконалення процесу оцінки якості засвоєння освітніх програм;
- покращують якість навчального процесу та організаційно-адміністративної роботи.

Використана література

1. Наказ МОН України № 49 від 23.01.2004р. «Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004 – 2005 роки».
2. Наказ МОН № 48 від 23.01.2004р. «Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу».
3. Наказ МОН України № 414 від 21.05.2004 р. Про запровадження у вищих навчальних закладах навчальної дисципліни “Вища освіта і Болонський процес”.
4. Наказ МОН України № 812 від 20 жовтня 2004 р. «Про особливості впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу».
5. Наказ МОН України № 612 від 13.07.2007 «Про затвердження Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство на період до 2010 року».

АННОТАЦІЯ

Харківська А.А. Реалізація положень Болонської декларації: компетентнісний підхід та модульні технології на сучасному етапі.

У статті автор аналізує реалізацію положень Болонської декларації, зокрема запровадження компетентнісного підходу та модульних технологій побудови освітніх програм у вищій професійній освіті України. Автор доводить, що впровадження кредитно-модульної технології навчання суттєво підвищує якість вищої освіти, забезпечує конкурентноспроможність випускників ВНЗ на європейському ринку праці.

Ключові слова: кредитно-модульна технологія навчання, освітні програми, модульна технологія, бально-рейтингова системи оцінювання знань, компетентнісний підхід.

АННОТАЦИЯ

Харьковская А.А. Реализация положений Болонской декларации: компетентностный подход и модульные технологии на современном этапе.

В статье автор анализирует реализацию положений Болонской декларации, а именно: внедрение компетентностного подхода и модульных технологий построения образовательных программ в высшее профессиональное образование Украины. Автор обосновывает, что внедрение кредитно-модульной технологии обучения значительно повышает качество высшего образования, обеспечивает конкурентоспособность выпускников ВНЗ на европейском рынке труда.

Ключевые слова: кредитно-модульная технология обучения, образовательные программы, модульная технология, балльно-рейтинговая система оценивания знаний, компетентностный подход.

SUMMARY

Kharkivska A. Realization the principles of Bologna declaration: a competence approach and module technologies today.

The author makes an analysis of introduction the principles of Bolognaian declaration such as an introduction of competence approach and module technologies of forming curriculums into Ukrainian high professional education. The author proves that introduction the credit-module technology increases a quality of high education and guarantees working places on the European space for graduates.

Key words: credit-module technology, curriculum, module technology, system of marks, a competence approach.